

การพัฒนาารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย*
The Development of Suitable Community Radio Format
for the Thai Society

พันตำรวจโทหญิงดวงสมร โสภณธาดา**
ดร.ฤาเดช เกิดวิชัย***
ดร.สุรัตน์ เมธิกุล****
ดร.นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา*****

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามกฎหมาย รูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามความต้องการของประชาชนอันนำมาซึ่ง การพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดหลักในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชน และรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนทั้งต่างประเทศในประเทศ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ เอกสาร เว็บไซต์ (Web-site) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ตามแบบสัมภาษณ์แบบเป็น

ทางการจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนภาครัฐ กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้แทนองค์กรที่มีใช้ภาครัฐ/และภาคประชาชน เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับหลักการแนวคิดการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ตลอดจนรูปแบบในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย ในด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างการบริหาร รูปแบบเนื้อหารายการ สัดส่วนรายการ แหล่งรายได้ รวมถึงมาตรฐานทางเทคนิค การกำกับดูแลวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย และผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาดำเนินการสนทนากลุ่มกับภาคประชาชน/ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนทั้ง 4 ภูมิภาค

*วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ
**นักศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
*** รองศาสตราจารย์ และอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
**** รองศาสตราจารย์ และอดีตนิตยภัตคณบดีคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
*****รองคณบดีฝ่ายพัฒนาการนักศึกษาและกิจการเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในประเทศไทยประกอบด้วย ผู้แทนภาคเหนือ ผู้แทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้แทนภาคกลาง และผู้แทนภาคใต้ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เพื่อให้ผลการวิจัยรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนมีความชัดเจน สมบูรณ์ และเหมาะสมกับสังคมไทย สามารถนำไปใช้ได้จริงเป็นรูปธรรม

ผลจากการวิจัยเอกสารพบว่า ภายหลังจากประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ทำให้หลายประเทศได้มีการปฏิรูประบบสื่อสารเพื่อตอบสนองสิทธิทางด้านสื่อสารของประชาชน และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสื่อสารมากยิ่งขึ้น แนวคิดในเรื่องกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนได้เริ่มต้น และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ทั้งประเทศในแถบยุโรป สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และโครงการทดลองวิทยุชุมชนของบางประเทศในเอเชีย รูปแบบและแนวทางในการดำเนินการกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดังกล่าว อาจจะมีลักษณะบางประการที่คล้ายหรือแตกต่างกัน แต่ทั้งนี้การดำเนินกิจการสถานีจะมีแนวคิดหลักการเบื้องต้นที่เหมือนกันคือ ประชาชนเป็นเจ้าของ และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆระดับ ทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การกำหนดกรอบนโยบายมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ และการดำเนินกิจการของสถานีมีวัตถุประสงค์หลักในการบริการเพื่อประโยชน์สาธารณะ และสำหรับในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 40 (ปัจจุบัน พุทธศักราช 2550 มาตรา 47) ถึงแม้ว่าการจัดตั้งดังกล่าวจะไม่ใช่ว่าดำเนินการโดยภาคประชาชนอย่างเต็มรูปแบบและมีปัญหา

อุปสรรคในการดำเนินการบ้าง แต่ทั้งนี้ประสบการณ์และข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

ผลจากการสัมภาษณ์และเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงการสนทนากลุ่ม พบว่า แนวคิดหลักในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ การดำเนินงานที่ต้องยึดหลักการและเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 40 (ปัจจุบัน พุทธศักราช 2550 มาตรา 47) เป็นสถานีวิทยุที่ดำเนินการโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นของประชาชน ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ในทุกระดับของการดำเนินการ การดำเนินการต้องไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไร มีความเป็นอิสระปราศจากการครอบงำและการแทรกแซง ทั้งจากอำนาจรัฐ กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง กลุ่มนายทุน และกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ

สำหรับรูปแบบในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน จากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชน โดยเฉพาะการที่ประชาชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารสถานี กำหนดนโยบาย วางแผน ผลิตรายการ จัดรายการ และร่วมประเมินผลรูปแบบเนื้อหาสาระที่นำเสนอควรมีความหลากหลาย และเป็นเนื้อหาที่ใกล้ตัวในท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ สามารถตอบสนองความต้องการข้อมูลข่าวสารของประชาชน อีกทั้งการนำเสนอรายการต่างๆ ควรมีส่วนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วย และจากการวิจัยพบว่า ควรมีกลไกในการกำกับดูแลร่วมกันระหว่างภาครัฐและองค์กรวิชาชีพ โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในการกำกับดูแลตนเอง ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการกำกับดูแลจากภาครัฐฝ่ายเดียว

Abstract

The purposes of this research were to study the format of community radio based on legal, and the format of community radio based on need of

people which would lead to the development of community radio suitable to Thai society.

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๖

This research is a qualitative research which collected data by 3 methods: 1) Documentary Research. This was to study about the main concept in community radio management and formats of community radio in the country and overseas. These data were collected from books, articles, journals, websites and relevant researches; 2) In-depth Interview. These data were from the formal interviews of three sampling groups including government officials, academics/specialists, NGOs/and civil society. This was to find out the main concept of community radio management, relevant factors of problems and difficulties of people in managing community radio, and also format of community radio management suitable to Thai society in aspects of management, structure, format of programme contents, programme proportion, income sources and standard of techniques in monitoring community radio management in Thailand; and 3) Focus Group. This is a discussion with civil society/directors of community radio from 4 regions including North, Northeast, Central and South; specialists; academics; and officers from the Office of National Telecommunications Commission.

The results from documentary research are as follows: the Universal Declaration of Human Rights 1948 made many countries reformed their communication to respond the rights of people in communication and encouraged people to participate in communication business.

Christian University of Thailand Journal

Vol.19 No.3 (September – December) 2013

The concept of community radio started and was developed continuously in many parts of the world including Europe, the United States, Australia and some pilot tests in Asian countries. Format and process of community radio might be similar or different in each country but the same basic concept is people are the owner and able to participate in every level including management, policy overview making, producing programme and managing programmes. It aims for providing services for public interests. In Thailand, community radio stations have been set up based on a purpose of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2540, Section 40 (Today, B.E. 2550, Section 47). Although it was not run completely by the public and it faced some difficulties, experiences and information can be used for development the community radio management.

Results from in-depth interview and focus group found that main concepts which are suitable for Thai society are as follows : management must be based on the concept and purpose of the Constitution of the Kingdom of

Thailand, B.E. 2540, Section 40 (Today, B.E. 2550, Section 47) which community radio must be operated by people, for people and belong to people. People must be able to participate in any level of community radio management. It must be operated not for any interests or profits. It must be independent and free from intervention by government, political power, investors and business groups.

For the format of community radio management, the research found that the vital part of community radio management is participation of people especially when people become parts of the committees, policy makers, planners, producers, DJs and evaluators. Formats and contents should be variety and related to the local in order to respond

people's needs in terms of news and information. The programmes should encourage developing people's quality of life. Finally, it should have evaluating and monitoring process between government and professional organisations by encouraging self-monitoring programme which would be more efficient than from the government only.

บทนำ/ความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการวิทยุชุมชนในประเทศไทยเริ่มต้นเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 40 กำหนดให้คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยกำหนดให้มืองค์กรอิสระของรัฐทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม นับเป็นการปฏิรูปโครงสร้างความเป็นเจ้าของและเป็นหลักประกันแก่สิทธิ และเสรีภาพของประชาชนตามหลักปฏิบัติในทางสากล รวมถึงการเข้าถึงและการใช้สื่อเป็นตลาดเสรีในการแสดงความคิดเห็น (free market place of idea)

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดในมาตรา 47 ไว้ให้มืองค์กรอิสระเพื่อจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม เป็นองค์กรเดียวอย่างใดก็ดี วิทยุชุมชนในประเทศไทยก็มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าหนทางจะไม่ราบรื่นและมีอุปสรรคอยู่บ้างแต่ก็นับว่าเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมไทยทั้งภาครัฐภาคประชาชนและภาคสื่อมวลชน และได้มีกระบวนการออกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อรองรับการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และการพัฒนาของสถานีวิทยุชุมชนในประเทศไทย

ในปีพ.ศ. 2547 รัฐบาลโดยกรมประชาสัมพันธ์พันธ์อกระเบียบอนุญาตให้วิทยุชุมชนสามารถมีโฆษณาได้ไม่เกิน 6 นาที ทำให้วิทยุชุมชนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไร้ระเบียบ ขาดกระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจในหลักการของวิทยุชุมชน จึงส่งผลทำให้เกิด “สงครามแย่งชิงคลื่นความถี่” และวิทยุชุมชนมีความหลากหลายรูปแบบขึ้น โดยไม่มีมืองค์กรในการกำกับดูแล ส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติในเชิงเทคนิคและเนื้อหา ความหลากหลายของวิทยุกระจายเสียงชุมชน มีผลกระทบต่อนโยบายในการกำกับดูแลการกำหนดรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนในอนาคต จากสาเหตุดังกล่าวผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย เพื่อสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับสภาพวิทยุชุมชน โดยศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านโครงสร้าง การมีส่วนร่วม รูปแบบการดำเนินการ ความสัมพันธ์กับชุมชน ลักษณะทางด้านเทคนิค รวมถึงแนวทางการกำกับดูแลวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาวิทยุกระจายเสียงชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคมและประเทศชาติโดยรวมต่อไป

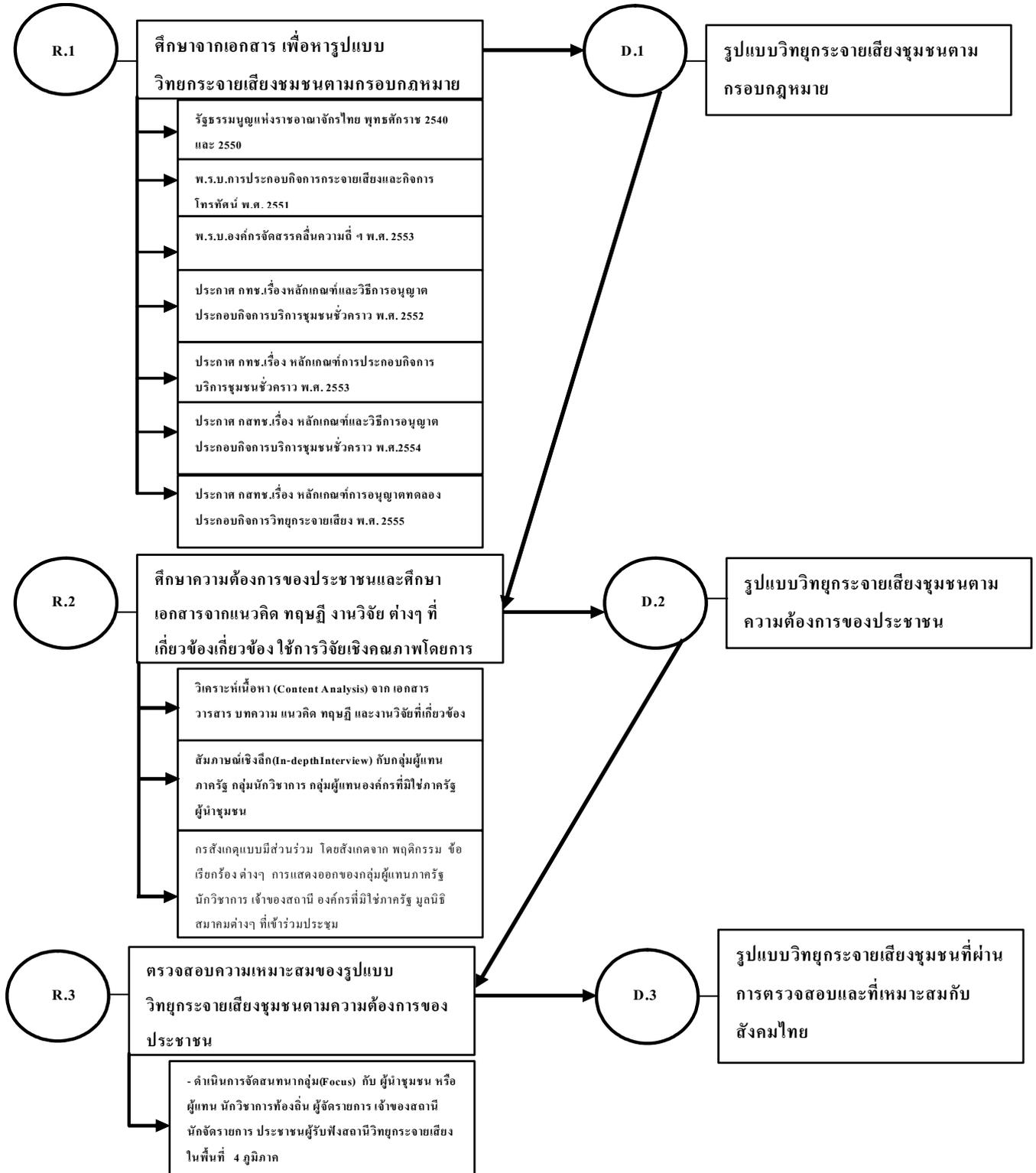
วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ เพื่อศึกษารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามกรอบกฎหมาย เพื่อศึกษารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามความต้องการของประชาชน เพื่อพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนให้มีความเหมาะสมกับสังคมไทย และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๖

กรอบแนวความคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยใช้การกำหนดโดยเฉพาะเจาะจง คือ กลุ่มผู้แทนองค์กรภาครัฐ ได้แก่ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ จำนวน 6 คน กลุ่มนักวิชาการที่มีคุณวุฒิด้านนิเทศศาสตร์/ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยุชุมชน จำนวน 8 คน กลุ่มผู้แทนองค์กรที่มีใช้ภาครัฐ จำนวน 9 คน และกลุ่มผู้แทนภาคประชาชน/ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ทั้ง 4 ภาค/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 15 ข้อ แบบสนทนากลุ่ม จำนวน 16 ข้อ และแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

3. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา แยกเป็นหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์และข้อคำถาม หาข้อมูลจากเอกสาร สังเคราะห์ข้อมูลตามแบบที่กำหนด และตีความข้อมูล ที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่วิจัยและวัตถุประสงค์ของกรวิจัย

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2.1 ทำหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาลัยทักษิณ เพื่อขอความร่วมมือ และความสะดวกในการเข้าเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

3.2.2 นัดหมายวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

3.2.3 ผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด โดยได้มีการจดบันทึก บันทึกภาพ เสียงในขณะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

กลุ่ม

3.3.1 ผู้วิจัยมีหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาลัยทักษิณ เชิญกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

3.3.2 ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบหัวข้อที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยได้รวบรวมมาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ร่วมกับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการกระจายเสียงและแนวทางในการพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย บทความวารสาร เอกสารที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการกระจายเสียงชุมชน เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยการตีความ สรุป เปรียบเทียบข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยประยุกต์ร่วมกับข้อมูลที่รวบรวมมาได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการกระจายเสียงชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามความต้องการของประชาชน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกลุ่มนักวิชาการที่มีคุณวุฒิด้านนิเทศศาสตร์ และด้านอื่นที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญ ผู้แทนกลุ่มงานภาครัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญในการกำหนดนโยบาย ควบคุมกำกับดูแล และกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆในการปฏิบัติ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ กำหนดขั้นตอนทำงาน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๖

ขั้นการลดข้อมูล ขั้นการแสดงข้อมูล และขั้นการสร้างข้อมูลและยืนยันข้อมูล

การลดทอนข้อมูล เพื่อหำลักษณะเด่นหรือนำสนใจสำหรับหมวดข้อมูลนั้น จะดำเนินการตั้งแตขั้นการวางแผนการเก็บข้อมูล การจัดประเภทและเวลาในการจัดเก็บข้อมูลนั้น รวมทั้งนำข้อมูลดิบมำแยกหมวดหมู่ประเภท หลังจกได้ข้อมูลในแต่ละหมวดแล้ว ก็จะทำทอนจุดที่นำสนใจของข้อมูลอีก เพื่อวางแผนจัดหำข้อมูลใหม่เพิ่มเติม เพื่อทำใหได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปสู่การสรุปผล ส่วนในขั้นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามกรอบกฎหมายตามความต้องการของประชาชน มำจัดทำข้อมูลเพื่ออธิบายเชื่อมโยงเหตุและผลที่เกี่ยวข้อง ส่วนสุดท้าย คือการสร้างข้อมูลและยืนยันผลสรุปนั้น จะนำข้อมูลทั้ง 3 ส่วน มำวิเคราะห์และสังเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นบทสรุปภาพรวมของการพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย

5. การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลในลักษณะการตรวจสอบสามเสำ (Triangulation) โดยการตรวจสอบยืนยัน ความสอดคล้องของข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่างวัน เวลา สถานที่และบุคคล ผู้วิจัยจะสังเกตลักษณะทำทงสีหน้า แววตอ ความลังเลในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลประกอบการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จะได้รับขณะเดียวกันก็สังเกตปรากฏการณ์ในพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ได้รับข้อมูลว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ (อศจรย์สุรินทร์ แปลงประสพโชค) ตรวจสอบอีกครั้ง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

แนวคิดหลักในการดำเนินกิจกรรมสถำนีวิฑูกระจายเสียงชุมชน คือ ปรัชญาของวิทยุชุมชน วิทยุชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นสื่อของชุมชน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินงน เพื่อชุมชน มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของชุมชน ซึ่งองค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้กำหนดหลักการของวิทยุชุมชนไว้ 3 ประการ คือ ประชาชนเข้าถึงง่าย ประชาชนมีส่วนร่วม และประชาชนบริหารจัดการด้วยตนเอง และต้องเกิดจากความตองการที่แท้จริงของคนในชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น โดยมีเจตนาธรมณ์ดำเนินการไม่แสวงหาผลประโยชน์และทำไรทางธุรกิจ มีการดำเนินงนในรูปแบบอศสรจกสมชกในชุมชน

ข้อค้นพบจกการวิจัย ในด้านคุณสมบัติที่เหมาะสมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมสถำนีวิฑูกระจายเสียงชุมชน ต้องเป็นสมชค มูลนิธิ หรือนิติบุคคล ที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมบริการสาธารณะโดยไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ

ด้านการบริหารจัดการและโครงสร้างการดำเนินกิจกรรมสถำนีวิฑูกระจายเสียงชุมชนการบริหารจัดการสถำน วิฑูและให้ควมสำคัญกับประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถำน วิฑูทุกระดับปรจจกการแทรกแซงจกทั้งภครัฐ ธุรกิจ และการเมือง การบริหารจัดการของวิทยุชุมชน คณะกรรมการบริหารสถำน วิฑูควมหลากหลายทั้งสถำนภพ สขออาชีพ การศึกษา ฯลฯ การพัฒนาบุคลากรนั้นควมมีการเปิดเวทีสาธารณะจัดโดย กสทช. สำหรับสถำน วิฑูกระจายเสียงชุมชนมำพูดคุยกันเดือนละหนึ่งครั้ง หมุนเวียนไปเรื่อยๆ เพื่อให้เข้าใจปัญหาและเข้าใจคำวำวิทยุชุมชน และบุคลากรควมมีลักษณะผสมผสาน และหน้าที่และภารกิจหลักของการดำเนินกิจกรรมสถำน วิฑูกระจายเสียงชุมชน วิทยุกระจายเสียงชุมชนเป็นเวทีสาธารณะในการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของประชาชน

เสริมสร้างความเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ประกอบกับการมีส่วนร่วมคือหัวใจของวิทยุกระจายเสียงชุมชน

ด้านรูปแบบเนื้อหาสาระและสัดส่วนผังรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ควรมีรูปแบบการนำเสนอที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการนำเสนอควรมีความสอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มประชาชนเป้าหมายเป็นหลัก และนำเสนอรายการด้วย

ด้านแหล่งที่มาของรายได้ จากผลการวิจัยพบว่า แหล่งที่มาของรายได้ ควรมาจากกองทุนพัฒนากิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์เพื่อประโยชน์สาธารณะ และเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐและกสทช.เป็นหลัก แต่ทั้งนี้สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนเอง ควรจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดหาเงินทุนเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้วย

ด้านระบบการส่งสัญญาณกระจายเสียงมาตรฐานทางเทคนิค และอุปกรณ์ มาตรฐานทางเทคนิค ควรเป็นไปตามกรอบกฎหมายกำหนด กสทช.ควรมีบทบาทในการสนับสนุนทางด้านการจัดตั้งสถานี และเครื่องมืออุปกรณ์การส่งสัญญาณ และควรทบทวนลักษณะทางเทคนิคเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นหลัก

ด้านรูปแบบการตรวจสอบ การประเมินผล จากผลการวิจัย กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า การประเมินเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนางาน ควรมีรูปแบบและระบบวิธีการตรวจสอบและประเมินผล โดยสาธารณะชน ประชาชนทั่วไป องค์กรภาคประชาชน องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน นักวิชาการ สถาบันการศึกษา และองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค ควรมีระบบการตรวจสอบจาก กสทช. อย่างต่อเนื่อง

ด้านรูปแบบความสัมพันธ์ของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน กับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน

สถานีภาครัฐควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับการดำเนินการสถานีวิทยุภาคประชาชน

ด้านประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการมีสถานีวิทยุชุมชนคือ เป็นสื่อกลางที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือกันเพื่อการแก้ไขปัญหา ช่วยทำหน้าที่ในการสะท้อนสิทธิในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ด้านจรรยาบรรณและแนวทางปฏิบัติมาตรฐานทางจริยธรรมของวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ควรมีความรับผิดชอบในการกระจายเสียงต่อชุมชน ดำเนินการตามหลักการพื้นฐานของวิทยุกระจายเสียงชุมชน มีความหลากหลายของเนื้อหา มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 50 นำเสนอเนื้อหาและภาษาที่ใช้สะท้อนวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเป้าหมาย

ด้านระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการได้รับอนุญาตในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่ควรกำหนดเป็นเงื่อนไขตายตัว แต่เกณฑ์ในการพิจารณาควรมุ่งถึงเงื่อนไข ปัจจัยลักษณะที่แตกต่างกัน อีกทั้งความพร้อมและศักยภาพในการดำเนินการของแต่ละสถานี แต่ละชุมชน และควรมีการประเมินงานเพื่อพิจารณาออกใบอนุญาต

ด้านการกำกับดูแล โครงสร้างและสาระในการกำกับดูแล รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับสถานีวิทยุในประเทศไทยในทุกประเภทนั้น มีแนวทางร่วมกันคือ การลดบทบาทของการกำกับดูแลจากภาครัฐ (State Regulation) และสนับสนุนให้เกิดการกำกับดูแลตนเอง (Self Regulation) โดยสถานีเอง และจากองค์กร ผู้ประกอบกิจการรวมตัวกันเพื่อเป็นกลไกกลางระหว่างภาครัฐและสถานีวิทยุ

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานวิทยุชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาในด้านโครงสร้าง คณะกรรมการ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหาร

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๖

เรื่อง แนวโน้มของวิทยุชุมชนในอุดมคติในทศวรรษหน้า ช่วงปี พ.ศ. 2552-2561 ความว่า จรรยาบรรณของผู้จัดรายการต้องมีเลื่อมใสการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่บิดเบือน แต่งเติม ข้อมูลข่าวสาร พูดยาส่อเสียด หลบหลู่ให้ร้ายผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต

หน้าที่และบทบาทหลักวิทยุกระจายเสียงชุมชน เป็นเวทีสาธารณะในการสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เป็นกลไกในการมีส่วนร่วมในระบบการเมืองการปกครอง สร้างมิติใหม่ในการสื่อสารทำหน้าที่เป็นสื่อทางเลือกของประชาชน เป็นเวทีในการเสริมสร้างระบบสื่อสารสองทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสื่อวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชน ที่ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive function) หน้าที่ทางสังคม (Social function) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control activation function)

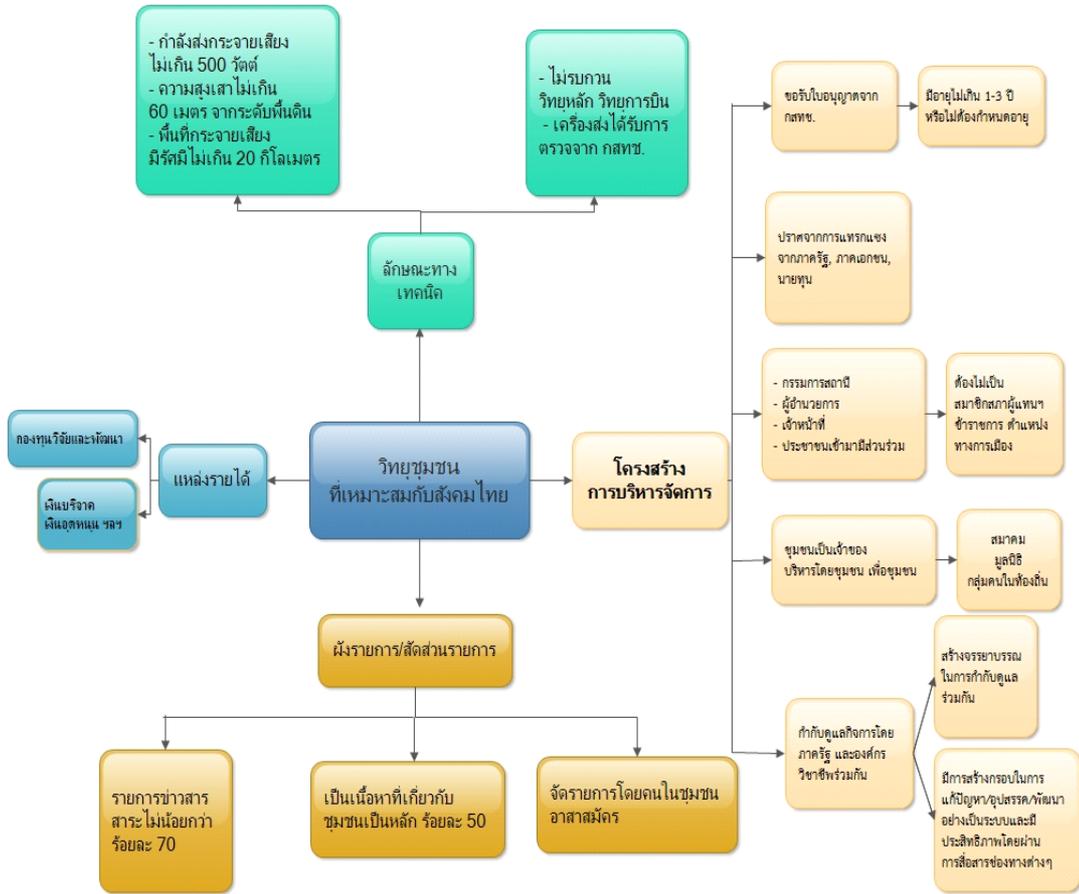
ปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผลการศึกษาปัญหาที่อาจเกิดขึ้นนั้น เป็นปัญหภายใน ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณ ขาดอาสาสมัคร เกิดความขัดแย้งเรื่องแนวทางการทำงานระหว่างกลุ่มที่ต้องการรักษาความเป็นอิสระกลับกลุ่มที่ต้องการหาเงินโดยอิงกับธุรกิจและการเมือง ปัญหภายนอก กรณีได้เวลาจากสถานีของรัฐ มักถูกโยกย้าย ลดทอนเวลาออกอากาศ ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย ความไม่ชัดเจนของนโยบายภาครัฐ ปัญหาคลื่นทับซ้อน ซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากองค์กรกำกับดูแล

หัวใจสำคัญของวิทยุชุมชนได้แก่ การระดมการมีส่วนร่วมเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการ

ดำเนินการของวิทยุชุมชนอย่างเป็นระบบแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีประชาธิปไตยแบบเน้นการมีส่วนร่วมของสื่อที่ระบุว่า ในการดำเนินงานการสื่อสารชุมชนนั้น ทุกอย่างคงจะไม่สวยสดงดงามและราบเรียบราวกับการเดินบนถนนที่โรยด้วยกลีบกุหลาบ เราอาจจะคาดเอาได้ล่วงหน้าว่าอาจจะเกิดปัญหาติดตามมาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์พรหม อินทรพิมล (2548) ความว่า ด้านการสื่อสารของผู้ดำเนินรายการสื่อสารด้วยภาษาแบบกึ่งทางการสื่อสารสองทาง ผู้ฟังมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต ได้แก่ ร่วมเป็นผู้ส่งสาร ร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการ และร่วมเป็นผู้ร่วมผลิตรายการ

รูปแบบการกำกับดูแลที่เหมาะสมกับวิทยุทุกประเภทและสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย ควรมีลักษณะของการกำกับดูแลร่วมกันระหว่างการกำกับดูแลจากภาครัฐและการกำกับดูแลตนเอง (Co-regulation) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ความว่า “ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์ (2547) ความว่า การกำกับดูแลวิทยุชุมชนควรดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับองค์กรและสมาคมวิชาชีพดูแลตนเอง (Co-regulation) กล่าวคือ ภาครัฐวางกฎและระเบียบต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายของการกำกับดูแลปฏิบัติตาม ตลอดจนบังคับใช้โดยใช้กลไกของการลงโทษและการให้แรงจูงใจเป็นหลัก

รูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 พิจารณาทบทวนลักษณะทางเทคนิค ให้มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนและประเทศชาติ

1.2 ควรเร่งพิจารณาแนวทางการจัดสรรคลื่นความถี่สำหรับภาคประชาชนให้เป็นที่ไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาต่อของงานวิจัยนี้ในประเด็นของรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทย ในความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

ที่จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการในการดำเนินกิจการสื่อวิทยุกระจายเสียงในอนาคต โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีในระบบดิจิทัลสำหรับวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทยว่าควรจะมีรูปแบบอย่างไร

2.2 ควรทำการศึกษาวิจัยหัวข้อการพัฒนา รูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เหมาะสมกับสังคมไทยอีกครั้ง เพื่อให้เจาะลึกลงรายละเอียดในรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชน ในเรื่องของโครงสร้างการบริหารจัดการ การผลิตรายการ รูปแบบเนื้อหาสาระ รูปแบบการกำกับดูแล รูปแบบการประเมินผล โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). วิทยุชุมชน : รายงานการศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิทยุชุมชนภาคประชาชน. เชียงใหม่ : วนิตาเพรส.
- คอลิน เพอร์เซอร์และไซเนีย เรสเตรโฟ เอสตราดา. (2548). คู่มือวิทยุชุมชน. แปลโดย จุมพล รอดคำดี. กรุงเทพฯ : ยูเนสโก.
- ทรงศักดิ์ กิตติวราพล.(2552). การศึกษาแนวโน้มของวิทยุชุมชนในอุดมคติในทศวรรษหนึ่งช่วงปี พ.ศ.2552-2561. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโทรคมนาคม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.(2552). หลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว(วิทยุกระจายเสียงชุมชน). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 126, ตอนที่พิเศษ 104 ง . กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- พัชรินทร์ อิมพันธ์. (2549). การผลักดันนโยบายวิทยุชุมชนสู่การปฏิบัติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พรณ อินทรพิมล. (2548). วิธีการสื่อสารของสถานีวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบตัวเองมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านจ่ารุง อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. (2547). สื่อภาคประชาชน.โครงการ การปฏิรูประบบสื่อ : การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเองและสื่อภาคประชาชน.
- ประสิทธิ์ ที่มพวุฒิ. (2549). วิทยุชุมชน. กรุงเทพฯ : บริษัทแอดทีฟพรีนซ์ จำกัด.
- ลิซเรต คิริกานต์. (2543). รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังจากปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียง ตามเจตนารมณ์ มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ. (2555). 1 ทศวรรษ วิทยุชุมชนไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเฮนริคเบิลล์.
- Ankita Chakraborty. (2009). *Community Radio-A Stimulant For development through Communication*. Student of the department of Mass Communication, University of Burdwan,India. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2554 จาก <http://www.caluniv.ac.in./Tlobal%20mdia%20journal/DOCUMENT/C%20r%20policy%20bangladesh%202008.pdf>
- Bridget Griffen-Foley. *Radio minis tries:Religion on Austrdian commercial readio from the 1920 s to the 1960s*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2554 จาก http://www.nswchurches.org/Resources/Articles/A08083_Griffen_Foley_Radio_and_religion_1920s_to_1960s.pdf
- Fackson Banda and Pieter J.Fourie. (2004). *To Wards a Policy model for community radio broadcasting in Zambia*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2554 จาก http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/254/ar_fourie_communityradio.pdf?sequence=1